

Pokus Srbů o ofensivu v září 1914.)*

V září r. 1914 pokusila se srbská armáda o ofensivu do Srěmu celkem s malým úspěchem.

Účelem tohoto článku je vylíčiti, co předcházelo před zmíněným rozhodnutím srbského vrchního velitelství, a průběh přechodu srbského vojska přes Sávu.

Válečný plán malého Srbska proti mocnému rakousko-uherskému mocnářství byl, jak je přirozené, jen obranný. Vhodné spojení s jedním aneb i s více mocnými státy mohlo způsobiti změnu celkové situace a s ní také změnu v provádění válečného plánu. V takovém případě mohla srbská armáda mysliti i na ofensivu. Na to pamatoval válečný plán známým rčením „na začátku obrana, pozdější jednání podle situace.“ Souhlasně s touto zásadou byla provedena koncentrace veškeré branné moci.

Když pak nedlouho po zahájení nepřátelství na Balkáně bylo jasno, že Srbsko nezůstane v nastávající válce osamoceno, vypracoval vojvoda Putnik společný operační plán pro srbskou a černohorskou armádu. Jeho potřebu odůvodňoval společným politickým cílem, který jím není blíže definován. Hlavní myšlenkou byla zásada původního srbského válečného plánu, kterou v něm Putnik takto vyjádřil: „Společná úloha srbské a černohorské armády v této válce záleží v poutání co největšího počtu sil rakousko-uherských, aby bylo Rakousko proti Rusku co nejvíce oslabeno. Kdyby snad bylo proti Rusku ve výhodě rychlejší mobilisací nebo rychlejším soustředěním armády a zahájilo proto proti nám ofensivu, budeme se držeti na začátku v obraně. Jakmile se však ukáže vhodný okamžik, přejdeme k ofensivě.“

Mluví-li zde Putnik určitou formou o ofensivě, na rozdíl od původního srbského válečného plánu, vyplývá to zřejmě jen ze spojení s Ruskem, o němž se všeobecně věřilo, že nezadržně zdrtí Rakousko jako rozjetý parní válec. Najisto je tu „vhodným okamžikem“ míněná očekávaná ruská ofensiva, která by absorbovala rakousko-uherské síly a umožnila pak černohorsko-srbským vojskům postup do nepřátelského území. V společném operačním plánu kladl zvláštní důraz na společný postup skupin operujících směrem na Sarajevo.

Zatím, co se Srbové a Černohorci připravovali k obraně svého území, snažil se generál Potiorek dostati povolení k ofensivě proti nim. To naráželo na jisté potíže ve Vídni a vyžadovalo dosti času, neboť Rusko vypovědělo 31. července neočekávaně (pro Rakousko) válku. Vzhledem k dlouhé poměrně nečinnosti Rakušanů začínal se Putnik domnívati, že ani na Srbsko nyní neudeří a že se na balkánském bojišti budou držeti spíše v obraně, aby mohli rozhodněji vystoupiti v Haliči.

*) Prameny, jichž bylo použito:

1. Veliki rat Srbije za oslobodjenje i ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca — vydání hlavního jehoslovanského gen. štábu; Bělehrad.
2. Österreichs-Ungarns letzter Krieg 1914—1918 — Viedeň 1929—30, I. Band.
3. Uloga i rad 19 pešadiskog puka I. poziva u 1914 god — od divisijského generála Dobrosava J. Milenkoviće.

Podobné úvahy spojenců vedly k tomu, že se začínalo počátkem srpna počítat se srbskou ofensivou. Pod vlivem mínění spojenců Putnik dal 9. srpna generálovi Stepanovičovi tyto směrnice: „Podle nynější celkové situace je pravděpodobno, že vbrzku zahájíme ofensivu přechodem Sávy na nejvhodnějším místě mezi ústím Kolubary a Driny. Hlavní přechod bude pravděpodobně někde mezi Obrenovcem a Debrcem, vedlejší podle možnosti mezi Šabcem a Mitrovicí. Přechod provede pravděpodobně II. armáda.“

K provedení tohoto plánu nedošlo pro vpád rakouských armád přes Cer do západního Srbska.

Tehdy se stávalo stále jasnějším, že Němci nebudou dbát neutrality Belgie. Francouzské armádě hrozil podobný manévr jako roku 1870. Proto žádal francouzský ministr války Rusko mezi jiným také o vykonání nátlaku na Srbsko, aby rychle zahájilo ofensivu. Požadavku Francie velkokníže Nikolaj Nikolajevič, velitel ruské armády, vyhověl a 13. srpna žádal na srbském vrchním velitelství zahájení „rozhodné ofensivy, aby se dosáhlo celkového úspěchu nad společným nepřítelem.“

Mezitím však Potiorek 12. srpna přešel Drinu a zahájil operaci, která hrozila, že bude velmi vážná. Proto přišel velkokníže Nikolaj velmi nevhod se svým požadavkem, neboť Srbové byli napadeni ze západu, tedy odtud, odkud to nejméně očekávali. Musili měnit celou frontu sousředených armád a starati se, jak by hrozícímu vlastního nebezpečí co nejvhodněji čelili. Na rozhodnou ofensivu nebylo ani pomýšlení.

Velkoknížeti odpověděl následník trůnu Alexander, že „právě nařídil postup na rakouské jednotky, které přešly Sávu u Šabce a Drinu u Loznice. V ofensivě se bude dále pokračovati.“ Bylo sice předčasně mluvit nyní o nějaké rozhodné ofensivě, ale velkokníže mohl z této odpovědi vycítit, že Srbové jsou právě sami ohroženi.

Aby bylo požadavku velkoknížete dodáno náležitého důrazu, žádala také ruská vláda vysvětlení, proč není zahájována ofensiva. Rovněž Francouzi se podobně vyslovili. Jsouc takto přitížena, předložila srbská vláda celou záležitost vojenské radě (velitelé armád, náčelník hlavního štábu a vrchní velitel) a na základě jejího dobrého zdání odpověděla:

„Doporučeno bylo příslušným vojenským činitelům, aby z politických důvodů zahájili co nejdříve ofensivu. Vojenská rada rozhodla, že ofensiva do Bosny, Srěmu a Slavonie bude zahájena, jakmile přijde od ruského ministerstva války 1000 m mostní soupravy. Rada netrpělivě očekává pušky z Ruska, neboť je nutno přezbrojit 120.000 mužů, a počítá, že bude k tomu potřebovat ještě 4—5 dní. Nařízen je pohyb k Bosně. To je důvod, proč není zahájována ofensiva.“

V době nejprudších bojů na Ceru, 16. srpna, Francouzi znova naléhali, aby Srbové co nejrychleji zahájili ofensivu, poněvadž se prý Rakousko rozhodlo poslati větší část svých jednotek proti Rusku a proti Francii. Tentokráte požadavek Francie tlumočil pařížský vyslanec, jenž vyslovil přesvědčení, že tak armáda učiní jistě s nadšením, neboť pro srbskou věc nebylo nikdy vhodnějšího okamžiku. Své mínění podporoval v tom okamžiku zdánlivě příznivou situací jak na východě, tak na západě.

Na to odpovědělo vrchní velitelství velmi krátce: „Naše vojska zahájila před dvěma—třemi dny ofensivu hlavní silou.“ Je sporné,

lze-li operaci na Ceru pokládati za rozhodnou ofensivu v plném smyslu slova, za jakou ji prohlásil Putnik a jakou očekávali spojenci.

Konečně si snad spojenci uvědomili pravou situaci Srbska, neboť po celých čtrnáct dní neopětovali svých ofensivních požadavků.

Když se pak boje na Ceru úspěšně zakončily, očekávalo vrchní velitelství, že bude mít aspoň nějaký čas pokoj jak od nepřítele, tak od spojenců, aby mohlo doplnit nedostávající se válečné potřeby. V tomto domnění bylo posilováno událostmi v Haliči, kde se Rusové právě zmocnili Lvova a hnali před sebou ustupující rakouskou armádu.

Byl to však zase velkokníže Nikolajevič, jenž na ně naléhal, aby zahájilo ofensivu, protože prý nepřítel podle spolehlivých zpráv převezl většinu svých sil z Balkánu do Haliče, kde je Rusy silně ohrožován. Doporučoval jednati s urychlením, neboť nyní se ofensiva může lehko začít.

Naproti tomu srbská zpravodajská služba ujišťovala, že generál Potiorek připravuje nové tažení přes Drinu, protože neúspěch na Ceru je mu nepříjemný z prestižních a snad také z politických důvodů. Tato okolnost a známý strach Vídně z povstání v Bosně zvyšovaly pravděpodobnost, že Rakousko nebude chtít příliš oslabit balkánskou armádu. Chování sousedů, Bulharů a Albánců, vynucovalo si silné zabezpečení hranic a značně oslabovalo armádu proti Rakousku. V neposlední míře nedostatek technického materiálu brzdil již v zárodku každou myšlenku na jakýkoliv ofensivní podnik. To byl asi hlavní důvod, že Putnik odpověděl na poslední urgenci velkoknížete: „Bez ohledu na počet nepřátel zahájili bychom ofensivu, jen kdybychom měli dostatek prostředků pro přechod Sávy a Dunaje a kdybychom mohli některé jednotky ihned přezbrojit ruskými puškami, které jen po částech docházejí. Jakmile to dokončíme, zahájíme ofensivu, na níž se pilně připravujeme.“

Na stále stupňovaný požadavek spojenců o ofensivní akci musilo vrchní velitelství konečně nějakým způsobem reagovat. Srbsko bylo závislé na spojencích v dodávkách střeliva, veškerého válečného materiálu a povolování potřebných úvěrů. Z těchto důvodů nebylo vyhnutí možné. Proto se Putnik opatrně rozhodl pro „částečnou ofensivu (spojenci žádali „rozhodnou“), a již 25. srpna uložil generálu Bojovićovi vyhledatí nejvhodnější místa pro přechod Sávy mezi vesnicí Ušće a Šabcem. 27. srpna nařídil přeskupení a přípravu armád k ofensivě s odůvodněním: „Podle zpráv až dodnes získaných, ustoupil nepřítel VIII. a XIII. sborem asi s dvěma horskými brigádami na západní břeh Driny do prostoru Zvornik—Bijeljina a dvěma horskými brigádami do prostoru Srebrenica. Na severním břehu Sávy, v čáře Zemuň—Mitrovica, jsou jednotky IV. a IX. sboru. Zdá se však, že se silnější jednotky tohoto sboru převážejí do Haliče a slabší zůstávají pro pozorování a klamání nás.“

Na levém břehu Driny, před frontou III. armády, lze pozorovati přesuny k severu.

Před frontou užické armády nepřítel slábne a popouští.

Vrchní velitelství má dojem, že pro silný nástup Rusů v Haliči nepřítel proti nám značně slábne a převáží jednotlivé části sborů do Haliče.“

Neví tedy nic o XVI. armádním sboru. Snad zmínka, že před III. armádou lze pozorovati přesuny k severu, se může vztahovati na jeho přesun do prostoru Vlasenica—Srebrnica, kde také skutečně byl. To ušlo pozornosti vrchního velitelství, které se snad domnívalo, že je převážen do Haliče. Velitel XVI. armádního sboru dal ze svého popudu krýti hranice četníky, hraničáři, finančními strážníky a dobrovolníky a tím zatajil Srbům svou přítomnost. Rovněž tak umístění celé 29. pěší divise, v prostoru Ruma a jižně od ní, patrně mu nebylo známo.

Uvážíme-li, že teprve 24. srpna VI. rakouská armáda přerušila svůj postup do Sandžaku a teprve 24. srpna vzali zase Srbové Šabac, vidíme, jak málo času měli na přípravu k ofenzivě spojenci tak důrazně vyžadované.

Pro nastávající operace podřídlilo vrchní velitelství:

veliteli 2. armády, generálu Stepanovi Stepanovičovi, moravskou divisi I. výzvy, timockou divisi I. a II. výzvy a kombinovanou divisi I. výzvy s úkolem dočasně obsaditi a hájiti čáru od ústí Driny do Sávy až k Lješnici (Lješnica pro III. armádu);

veliteli III. armády, gen. Pavlu Šturmovi-Jurišičovi drinskou divisi I. a II. výzvy a moravskou divisi II. výzvy s úlohou dočasně obsaditi a brániti čáru Lješnica—Zvornik;

veliteli I. armády, gen. Bojovičovi, šumadijskou a dunajskou divisi, obě I. výzvy, s úlohou připravit se k akci přes Sávu do Srěmu. Dunajská divise I. výzvy tvořila tehdy součást skupiny, zvané „Obrana Bělehradu“. Pro předvídaný přechod do Srěmu musila býti nejdříve vystřídána a soustředěna.

Jezdeckou divisi přidělilo I. armádě a soustředilo ji za šumadijskou divisi I. výzvy, aby se s ní mohla zúčastniti přechodu Sávy.

Veliteli užické armády, gen. Božanovičovi, nařídilo ihned zahájit ofenzivu z hraniční fronty podle disposic dříve vydaných, t. j. ve směru na Višegrad, aby vázal co největší počet sil protivníkůvých.

Zajištění hranic zase svěřilo jednotkám III. výzvy jako při vzniku války.*)

31. srpna bylo na poradě velitelů armád u vrchního velitelství ve Valjevu stanoveno, že přechod přes Sávu provede I. armáda s jezdeckou divisi v prostoru Kupinovo za pomoci demonstračního přechodu jedné divise II. armády v prostoru Mitrovica. Je to původní myšlenka vojvody Putnika, vyjádřená 9. srpna v směrnicích, vydaných veliteli II. armády před bitvou na Ceru.

Již 3. září hlásil generál Bojović, že bude materiálně připraven tak, aby v noci se 4. na 5. září nebo zcela pohodlně v noci s 5. na 6. září byl schopen předvídaný přechod provést.

Zatím, co se Srbové tajně připravovali k ofenzivě, Rakušané činili totéž. Generál Potiorek nechtěl jim dopřát času a zamýšlel svůj srpnový nezdár co nejrychleji odčinit.

*) Užická armáda tehdy měla:

1. užickou brigádu, t. j. 4. pěší pluk, 10. pěší pluk, 15. p. pluk, vesměs III. výzvy, a 2. posílní baterie;

2. šumadijskou divisi II. výzvy, t. j. 4. p. pl. I. výzvy, 10., 11. a 12. p. pluky II. výzvy, 1. hor. děl. oddíl I. výzvy, 2. staré horské baterie, 1. rychlopalnou horskou a 2. staré horské baterie;

3. limský oddíl, t. j. 4. a 5. rámcový pluk, 4. p. pl. II. výzvy, přespočetný pluk II. výzvy, 2. doplň. prapory, 1. rychlopalnou horskou a 2. starší horské baterie.

Za tím účelem se informoval 28. srpna jak u vrchního velitelství, tak u vojenské kanceláře císařovy, lze-li počítati s Bulhary. Z vrchního velitelství dostal o Bulharech zprávy negativní, a byl upozorněn na skutečnost, že srbský vyslanec v Athénách oznamoval brzkou ofensivu. Dále mu nařídilo, že nesmí uvažovati o ničem, co by mohlo vésti k novému nezdaru, a zakázalo mu podnikati něco bez svolení vrchního velitelství.

Toto omezení dosavadní samostatnosti Potiorek těžce nesl a dal je na vědomí císařově vojenské kanceláři, která však proti jeho očekávání nezasáhla. Nezbylo mu nic jiného než prositi 1. září zase vrchní velitelství o svolení k proponované ofensivě na den 3. nebo 4. září proti srbským hlavním silám, které se podle zdání připravují k přechodu dolní Driny nebo Sávy. Tím přivedl vrchní velitelství do nesnadné situace. Politické poměry nutily k rychlému zákroku proti Srbsku, aby se Bulharsko a Turecko rychleji rozhodly. Naproti tomu opětovný možný nezdar by toto očekávání ještě více ohrozil. Z tohoto choulostivého postavení vyvléklo se radou danou gen. Potiorkovi, aby k útoku využil příznivého okamžiku při očekávaném přechodu nepřítele přes řeky. S nějakým zesílením sice nesmí počítati, ale nemusí se také obávat oslabení sil. V každém případě musí však jakémukoli nezdaru zabrániti.

Pamětliv jsa rady vrchního velitelství, rozhodl se generál Potiorek co nejvíce soustřediti a soustředěný co nejrozhodněji vystoupiti na rozhodném místě.

Své síly seskupil takto:

a) Skupinu generála Lütgendorfa ve Srěmu, t. j. polovinu 7. pěší divise u Zemuně proti Bělehradu, 29. pěší divisi proti Šabci a Mitrovici a dva pluky domobrany, které zajišťovaly Sávu od Mitrovice do vesnice Boljevci.

b) V. armádu: VIII. sborem v prostoru Rača proti ústí Driny do Sávy, XIII. sborem v prostoru Bijeljiny.

c) VI. armádu: XV. sborem proti Loznici a Zvorniku, XVI. sborem v prostoru Vlasenica—Srebrnica a 1. pěší divisi na čáře Stari Brod—Višegrad—Foča. Ta se skládala ze 7., 8. a 9. horské brigády. Aby co nejvíce zesílil útočící skupinu, ponechal na frontě Stari Brod—Foča jen 8. horskou brigádu, 7. a 9. odvolal do zálohy VI. armády.

V. armáda se do té míry vzpamatovala z utrpených ztrát na Ceru, že byla od 3. září zase schopna akce. Proto Potiorek znovu naléhavě žádal o povolení k ofensivě „na jednom místě shromážděnými silami“. Hrozící zakročení ministra zahraničních věcí a maďarského ministerského předsedy způsobilo, že vrchní velitelství vyhovělo žádosti Potiorkově.

Ten již 5. září vydal směrnice pro přechod Driny, který měl býti zahájen 7. září. V. armáda měla útočiti čelně na Drinu za pomoci obchvatných akcí 48. pěší divise z jihu, aby silná opevnění u Loznice byla vymanévrována, a 29. pěší divise ze severu, z prostoru vesnice Jarak. XVI. armádní sbor měl pak na jižním křídle postupem na výšiny jihozápadně od Krupanje ohroziti srbský obranný systém z jihu.

Srovnáme-li koncepce obou protivníků, docházíme k zajímavému poznání: Putník zahajuje ofensivu současným postupem obou křídel, jižním proti Višegradu a severním přes Sávu do Srěmu, zatím co daleko silnější střed se drží v obraně. Opatrně se vyhýbá

nárazu na soustředěného protivníka na dolní Drině a pro nástup volí pravděpodobně slabě hájené prostory. Potiorek zcela opačně, obě křídla značně oslabená ponechává v obraně a středem útočí směrem na Valjevo. V tomto případě skutečně soustředil maximum sil ve směru zamýšleného hlavního úsilí, zatím co na směrech vedlejších, obou křídlech, ponechal jen nejnutnější minimum. Pro postup VI. armády nevolil zvláště výhodný terén, ale zřejmě spolehlal na její výborně vyzbrojené a vystrojené horské jednotky. Vede hlavní úder proti slabému křídlu III. armády a dosahuje úspěchu.

Rovněž cíl, jehož zamýšleli protivníci ofensivou dosáhnouti, a pohnutky k ofensivě byly naprosto odlišné. Potiorek chce svého protivníka porazit, chce tím odčinití svůj srpnový neúspěch, kdežto Putnik vlastně chce jen vyhověti žádosti spojenců: je k ofensivě donucen proti svému přesvědčení. Bylo ještě nejasno, nastal-li plánem předvídaný vhodný okamžik k ofensivě. Musíme si uvědomiti, a z dosavadního líčení to jasně vysvitá, že přechod přes Sávu nebyl populární ani u velitelství ani u vojska. Odtud se také prýští všechny důvody pro velmi opatrný postup jak užické, tak i I. armády. Stačí konečně pohled na formu fronty a ihned je každému jasno, proč nemohli býti Srbové ofensivou nadšeni. Ostatně samo vrchní velitelství označuje akci I. armády jen jako „přípravu pro pozdější ofensivu do Bosny přes Drinu.“ Zase se opakuje případ bitvy na Ceru. Oba protivníci současně pomýšlejí na ofensivu a kladou její začátek takřka na týž den.

Jak jsem již dříve uvedl, měla ofensivu začítí nejdříve užická armáda. Ta byla v době bojů na Ceru zatlačena západním křídlem daleko do Sandžaku, takže ztratila spojení s Černohorci. Pozorovala sice již 24. srpna, že Rakušané spěšně vyklízejí Sandžak, ale příliš opatrný gen. Božanović nepustil se za nimi, dokud neprovedl příslušné překvapení a dokud se nedověděl, kde jsou Černohorci a co budou podnikat. Především se staral o navázání ztraceného spojení a o nové přilnutí k řece Drině. To se mu také podařilo takorba bez odporu a do 7. září dosáhl Driny na celé frontě. Spojení s Černohorci obnovil již 3. září.

Postup západního křídla užické armády za ustupujícími Rakušany dál se od posice k posici a proto byl velmi pomalý.

Po dosažení Driny počal generál Božanović ihned konat přípravy k jejímu přechodu a k útoku na Višegrad. Provedení však musil odložit na pozdější dobu, neboť Rakušané 8. září sami přešli Drinu u Zvornika a zahájili postup směrem na Valjevo.

I. armáda byla tehdy ve Srěmu. Vrchní velitelství bylo nuceno oslabiti užickou armádu v prospěch ohrožené III. a změnilo její ofensivní úkol v defensivní asi v tomto smyslu: „Se zmenšenými silami hájili směr Užice a zdržovali postup nepřítele. Ukáže-li se slabým, zmocniti se Višegradu.“

Užickou brigádu zmenšilo jen o 15. pluk III. výzvy, takže užická armáda byla sama o sobě ještě dosti silná, aby mohla pokračovati v původním ofensivním úkolu, zvláště, když až dosud nikde nenarazila na odpor nepřítele a měla zprávy, že před ní slábne a popouští. Změna úkolu užické armády způsobila značné zpoždění v jejím postupu právě v okamžiku, kdy měla vlastně vyvíjeti co největší úsilí do jižního boku VI. armádního sboru, nastupujícího ve směru na Valjevo, a tím ulehčiti III. armádě. Zpoždění

by se bylo dostavilo automaticky při provádění přechodu přes Drinu.

Zatím nebyla po několik dní pozorována u nepřítele nijaká činnost a také nic určitého se o něm nevědělo. Generál Božanović vyslal tedy průzkumné oddíly v síle 2 praporů a jedné roty komitů směrem na Srebrnicu, aby zjistily, jaký nepřítel vlastně stojí proti jeho armádě. Prapory pronikly do Bosny téměř bez odporu a zjistily, že nepřítel proti užické armádě není zvláště silný.

Na základě toho nařídil 13. září přechod Driny, domnívaje se, že má co činiti jen se zadními voji ustupujícího nepřítele.

Užická armáda byla vzhledem k ostatním nejhuději vybavena. Nejenže měla méněcenné pluky III. výzvy užické brigády, ale byla i technicky na tom velmi špatně. To vidíme již z rozkazu generála Božanoviće z 30. srpna, kde mezi jiným nařizuje:

„Zručnými lidmi a částí ženijního půlpraporu připravit někde u Koňského potoka (v prostoru šumadijské divise) prostředky pro přechod Driny. Opatřte materiál, zvláště provazy, hřebíky atd...“ Provést tento rozkaz bylo velmi obtížné, neboť získati prostředky k přechodu tak divoké a zálučné řeky, jako je Drina, nebylo v chudém, horském kraji žádnou maličkostí. Skutečně také 12. září, tedy zrovna před nařízeným přechodem, hlásil velitel ženijního půlpraporu, že pro stavbu mostu lze z místních zdrojů získati jen trámce. Ostatní potřeby, jako 250 skob, 100 kg hřebíků, 15 kotev a provazů, 1 pětiveslový ponton a 20 zručných pontonýrů vyžadoval od velitelství armády. Mimo to dosud neznal ani přibližně zamýšleného místa přechodu. Při tom Srbové nenašli na Drině čluny, vory a p., neboť Rakušané před ústupem vše zničili.

Velitel šumadijské divise zamýšlel provést přechod u Višegradu a Starého Brodu, severně od Višegradu. Jeho rozkaz pro přechod Driny, daný 14. září ženijnímu důstojníkovi, je velmi zajímavý a velmi jednoduchý: „Odejít do St. Brodu, řídit přepravu vojsk a později stavbu mostu.“ O materiálu však ani zmínky.

Rovněž rozkaz vydaný velitelům vojskových těles je zajímavý: „S pozorovatelnou je viděti, že nepřítel ustupuje. Jeho jednotky u Višegradu jsou slabé, neboť dělostřelectvo odvezl. Proto nařizují urychlití útoku na Višegrad. Pro přechod Driny využijte nejdříve sudů z městské části na pravém břehu, potom člunů, trámců a kolejí, aby byla zničená část mostu co nejdříve opravena.“ Zřejmě zpozoroval odchod 7. a 9. horské brigády k severu a usuzoval z toho na ústup protivníků.

Zatím však jeho palba byla u Višegradu tak silná, že musil povolati dělostřelectvo k zničení domů, z nichž vycházela nejsilnější palba. Vyslaná četa dělostřelectva byla nepřítelem velmi brzy umlčena, takže se přechod u Višegradu dne 14. září nepovedl.

U St. Brodu pokoušel se 10. a 12. pluk již od rána o přechod, ale nepřátelská palba je připustila až v poledne. Na zhotovených vorech bylo možno převésti najednou jen dva vojiny, ale koně a střelivo nijakým způsobem, takže toho dne bylo převezeno jen po jedné pěší četě každého pluku.

Most nemohl býti postaven, protože ženijní důstojník neměl ani jednoho pontonu neb aspoň loďky.

Nejkrajnější levé křídlo užické armády přešlo za pomoci Černohorců u Ustipračě.

Limský oddíl měl s přechodem tytéž potíže. Více než nepřátelská palba znemožňovaly přechod rychlý spád řeky, nedostatek převozných prostředků a neohrabanost mužstva při používání vorů.

14. září tedy jak šumadijská divise, tak limský oddíl nepřešly Drinu pro nedostatek materiálu a mužstva vycvičeného v podobných operacích. Jak uvidíme později, byla toho dne již celá I. armáda ze Srěmu zpět na jižním břehu Sávy.

Zatím co se jižní křídlo užické armády pomalu a opatrně přibližovalo k Drině, nařídilo vrchní velitelství velitelům I., II. a III. armády: „Za účelem přípravy pozdějších operací proti nepřátelské hlavní síle na Drině, nařizuje vrchní velitel J. král. V. následník trůnu:

I. armáda provede přechod přes Sávu do Srěmu.

Směr postupu Ruma—Mitrovica.

Úkol: porazit nepřítele a zatlačit nepřátelská vojska na východ od pohorí Fruška Gora, zmocnit se Srěmu, přerušit spojení s hlavní silou na Drině. Po přechodu opevnit čaru Progar—Ašanja—Obrež jako předmostí a Kupinovo jako jeho redutu.

Doba provedení: v noci s 5. na 6. září.

II. armáda vyšle timockou divisi I. výzvy k Mitrovici s úkolem, pokusit se co možná o přechod přes Sávu v prostoru Mitrovica. Po jejím eventuálním obsazení opevnit ji jako silné předmostí. Odtud vyvinouti silný tlak na nepřítele za účelem ulehčení postupu I. armády jak při přechodu Sávy, tak při dalším postupu.

Doba přechodu Sávy: noc s 5. na 6. září.

II. a III. armáda zamezí každý pokus nepřítele o přechod Driny a přitoutají ho k sobě.

Připraví se k pozdější ofenzivě.“

Generál Bojović rozhodl se provést přechod ve smyslu porad u vrchního velitele v prostoru Kupinovo, a to oběma divisemi najednou, za podpory armádního dělostřelectva: šumadijskou západně, dunajskou východně. Příslušné rozkazy k přechodu vydané byly provedeny takto:

Šumadijská divise I. výzvy přešla na třech místech:

11. pěším plukem, levý proud, proti východnímu cípu Podgorického ostrova na 9 pontonech,

12. a 19. p. plukem, střední proud, u vesnice M. Duboko na 5 říčních lodích, které tam byly při břehu skryty,

10. p. plukem, pravý proud, po mostě u Novosela.

Divisní dělostřelectvo přešlo za dunajskou divisi.

U levého proudu přirazil první ponton k břehu nepozorovaně, ale na ostatní zahájil nepřítel palbu a způsobil jim značné ztráty. Ručními granáty a ztečí Srbů nepozorovaně vystoupivších z prvního pontonu, byl však zahnán od břehu, takže další převážení šlo hladčeji. 32. domobranecký pluk sice podnikal protiútoky, ale na rozsáhlé frontě neměl úspěchu. Do pěti hodin bylo již převezeno pět rot, které definitivně zlomily jeho odpor. Od té doby dál se převoz levé kolony úplně bez překážek od nepřítele. Do 11 hodin 30 min. byl převezen i poslední, IV. prapor pluku.

U středního a pravého proudu dál se převoz docela volně, nepřítel mu nebránil. V 10 hodin byly již oba pluky středního proudu na severní straně Sávy. U pravého již ve 3 hod. 30 min. byl postaven most, takže pravá kolona přešla již po mostě.

Po nepatrných bojích dosáhla divise čáry Obrež—Vitojevci a z 6. na 7. září na ní přenocovala.

Dunajská divise I. výzvy se přesunula z prostoru Bělehrad bojovými jednotkami 4. září do prostoru jižně od Obrenovce, ale nebojovými teprve 5. září před večerem. Přejed se poněkud opozdil a byl proveden takto: 18. p. pluk přešel Sávu u Skelanského ostrova třemi proudy, z nichž pravý měl dva prapory, levý a střední po jednom praporu. Každý proud měl k dispozici 4 pontony. Levý a střední proud nenarazil buď na žádný nebo na velmi slabý odpor, takže levý byl převezen již v 5 hod. 30 min. a střední v 6 hod. 30 min.

Pravý proud narazil však na silného nepřítele, takže přešel teprve za pomoci obou dříve převezených praporů a pluků, které přešly přes most, až ve 14 hodin po pádu Kupinova.

Ostatní pluky divise přešly po mostě u Novosela, takže v 15 hodin byla celá divise na druhé straně a v 16 hodin na čáře Progar—Ašanja a opevňovala se na ní.

Obě divise dosáhly lehce nařízeného předmostí.

Jezdecká divise přešla po mostě v 17 hodin a vešla ještě toho dne v dotyk s ustoupivšími 32. a 12. domobraneckými pluky na čáře Dec—Tovarnik—Grabovci.

Jezdecké pluky divisi byly soustředěny v brigádu, kterou disponoval velitel armády. Ta přešla v 18 hodin a navázala dotyk se 7. nepřátelskou divisí na čáře Boljevci—Fenek—Fenecký les.

I. armáda přešla tedy velmi hladce, ač její prostředky pro přechod nebyly veliké.

Dělostřelecká podpora z jižního břehu neměla valného účinku při přechodu 18. p. pluku, protože severní břeh Sávy je v těch místech nepřehledný a bažinatý.

Hůře na tom byla timocká divise I. výzvy, 5. září byla svými bojovými jednotkami v prostoru vesnice Lipolist, t. j. asi 30 km jižně od Sávy. Pluky byly právě přezbrojeny ruskými puškami a vojini dosud s nimi neuměli zacházeti.

Podle výše uvedeného rozkazu vrchního velitelství z 4. září vydal 5. září velitel II. armády generál Stepan Stepanovič svůj rozkaz, jímž dává k dispozici velitele timocké divise I. výzvy armádní mostovou soupravu, jezdeckou korouhev a oddělení kulometů timocké divise II. výzvy, houfnicovou a moždířovou baterii mitrovického oddílu. Armádnímu dělostřelectvu nařizuje, aby z čáry Crna Bara—Ravnje podporovalo levé křídlo timocké divise I. výzvy podle dispozic jejího velitele a chránilo ji před monitory, které by přišly od západu.

Pomoc armádního dělostřelectva nemohla býti pro přecházející jednotky vydatná pro jejich značnou vzdálenost. Levé křídlo pak neprovádělo přechod.

Armádní mostní trén dorazil právě do vesnice Belotić. Materiál byl různorodý a starý. Již před válkou bylo z něho mnoho navrhováno k vyřazení, ale nemožnost opatřit si včas jiný materiál způsobila, že s ním musila II. armáda do války proti Rakousku. Mužstvo mostního trénu většinou u pontonů nesloužilo. Důstojnický sbor nebyl úplný.

Před samým zahájením operací byly divisi přidělovány jezdecké a dělostřelecké jednotky, které se musily pro nastávající obtížný podnik teprve shromažďovati.

Velitel divise, generál Kondić, nebyl předem uvědomen o nastávající operaci. Byl rozkazem velitele armády překvapen a postaven před hotovou věc. Přípravy nemohl provést nijaké. Vše, čeho se mu dostalo, bylo telefonické upozornění náčelníka štábu II. armády prostřednictvím náčelníka štábu divise ve 23 hod. 4. září, že divise provede zítra pochod. Kam, za jakým účelem, nebylo mu oznámeno. Zároveň bylo nařízeno veliteli divise, aby se osobně dostavil do štábu armády příští den v 7 hod.

Po příchodu do armádního štábu se teprve dozvěděl, jaká operace mu nastává. Zatím, co čekal na napsání rozkazu, přiběhl velitel mostní soupravy a naříkal, že souprava není v pořádku, je rozeschlá a nezpůsobilá k použití. Generál Kondić prostě nařídil potopit pontony do říčky Bitvy, aby se „zatáhly“. V pět hodin odpoledne měly být však způsobilé k pochodu k místu přechodu, které bude včas určeno.

Při krátké konferenci s velitelem armády se dozvěděl, že místo přechodu je již určeno a bylo prozkoumáno důstojníkem štábu. Pravděpodobně bez technického důstojníka.

Když konečně dostal písemný rozkaz, vrátil se generál Kondić v 9 hod. 30 min. do svého štábu a začal v 10 hodin vydávat jednotkám postupné rozkazy pro přesun blíže k Sávě do prostoru vesnice Gluši.

První pohyb započal v 11 hodin. Nedostatek času a narychlo vydané rozkazy způsobily křížení jednotlivých proudů divise. To ovšem mělo za následek zdržování pochodu, kritizování rozkazu a špatný vliv na ducha jednotek. Pochod do prostoru Gluši byl dokončován mezi 20. a 24. hodinou.

Generál Kondić předjel divisi autem a do 20. hod. 45 min. prováděl průzkum místa přechodu. V té době si sestavil k jeho provedení tento plán:

Levý, vedlejší proud, složený z 20. pěšího pluku II. výzvy a z jedné baterie, bude demonstrovati proti Mitrovici palbou a hlavní, pravý proud, skládající se z 13. a 15. pěšího pluku a z pěti baterií polního dělostřelectva, přejde Sávu u strážnice Čevrtitje (7 km východně od Mitrovice) v noci s dneška na zítřek. Přechod zahájili v 1 hodinu.

Pohyb jednotek začal okolo půlnoci, ač divise měla již v 1 hodinu zahájit přechod přes Sávu.

Pochod k Sávě vedl přes blátivou říčku Bitvu a bahnitým terénem v noci. To a zase pro nedostatek času narychlo vydaný rozkaz k přechodu způsobilo zmatek a nepořádek u jednotek, což jistě mělo na morálku vojáků značný vliv.

Asi v 1 hodinu 30 min. dosáhlo čelo divise Sávy. Teprve nyní došlo k přesnému výběru místa pro stavbu mostu a zde ještě před zahájením přechodu byl vydán rozkaz k dobytí předmostí.

Úřední srbské prameny neříkají, byla-li dělová palba zahájena o půlnoci, jak byla předvídána. Z rakouských pak je vidět, že srbská dělová palba nadělala mnoho škod na mitrovickém nádraží. Je tedy pravděpodobno, že začala mnohem dříve, než čelo timocké divise dorazilo k Sávě. Tím bylarci nepřítel upozorněn na nebezpečí a o nějakém překvapení nemohlo již být ani řeči, zvláště když přechod Srbů byl očekáván, jak jsem na začátku uvedl, indiskretností(?) cizího vyslance.

První pontony byly spuštěny na Sávu až v 5 hod. 15 min. Nepřítel zahájil ovšem ihned palbu a zdržoval převoz. Teprve po přípravě dělostřelectvem mohlo v 7 hod. 20 min. přiraziti prvních osm pontonů k rakouskému břehu. 4. prapor domobranecký nemohl přechodu divise zabrániti, takže celý 13. p. pluk byl převezen již v 9 hod. 50 min.

II. prapor, jako první, obsadil silnici Jarak—Mitrovica a kryl místo přechodu, III. se rozvinul směrem k Sašincům, IV. ve směru na Jarak a I. mezi II. a III. praporem.

Do 12 hodin bylo převezeno: 13. p. pluk, 7 rot 15. p. pluku, 12 kulometů a 3 děla. Ihned byla začata stavba mostu. Tím ovšem bylo znemožněno eventuální převážení vojsk, protože pak nebylo pro převoz volných pontonů.

Po poledni začal ze směru Jarak—Šašinci prudší pěší i dělostřelecký boj. Za chvíli ztichl, ale brzy zase začal na celé frontě 13. p. pluku s takovou prudkostí, že musily býti zasazeny i jednotky 15. p. pluku. Boj byl nerovný. Ihned bylo znáti, že převezená tři děla nestačí na zdolání protivníkovy dělostřelectva.

V té situaci žádal velitel 13. p. pluku silnější podporu dělostřeleckou a urychlené převážení i ostatních jednotek 15. pěšího pluku. To však nebylo možné, protože všechny pontony byly zaujaty stavbou mostu. Na převážení se nemohlo ani pomysleti.

Zatím boj trval s neztěněnou silou a velitelé praporů žádali za nové posily. Začalo se již také nedostávat střeliva, takže záložní 14. p. pluk musil půjčiti 65 beden.

Kolem 17 hod. 50 min. začala fronta popouštět a stáhla se asi 1 km zpět. Za necelé půlhodiny útočili Rakušané zase velmi silně od Sašinců a Jaraku a donutili 13. p. pluk k ústupu na celé čáře. Dělostřelectvo dalo se cvalet na ústup směrem k mostu. III. prapor je pokládal za nepřátelské jezdeckto a zahájil na ně palbu; omyl byl však brzy vysvětlen, takže značnějších ztrát nebylo.

Ústup pěchoty a tato epizoda s baterií způsobily velkou paniku, zvláště mezi raněnými, kteří byli shromážděni na břehu naproti nedostavěnému mostu. Lehce ranění se hnali vodou k prvnímu pontonu a tak se do něho drali, až jej převrhli. To bylo první topení v Sávě a první volání o pomoc. Křik raněných ještě více zeslabil morálku vojáků, takže náhle opustili bojovou linii a utíkali k mostu.

Nastal nepopsatelný zmatek. Přítomní důstojníci nemohli udržeti pořádek, neboť masa vojáků měla sluch jen pro volání tonoucích o pomoc a záchranu viděla jen v nedostavěném mostě.

Pořádek byl obnoven až asi kolem půl osmé večer. Naděje na dokončení mostu působila nejlépe na uklidnění vojáků. Veliteli pluku však již bylo tehdy jasno, že dodělati most nebude pro naprostý nedostatek materiálu možno, a rozhodl se alespoň zachrániti plukovní prapor. Plukovní lékař s jedním vojínem přeplavali Sávu a prapor zachránili. Zatím palba na frontě přestala a zavládl úplný klid.

O půl jedenácté v noci začali však Rakušané zase silně útočiti na oba boky posice. Jejich blízkost bylo cítiti stále silněji a palba byla stále prudší. Rozechvění vojáků se stupňovalo, až se najednou jako bouře vrhli k mostu, aby se spasili. V té době nepřítel provedl zteč u vesnice Jarak na IV. prapor a donutil jej k složení zbraní. Pravé křídlo bylo tak úplně otevřeno.

Zatím na mostě došlo k novým strašným scénám. Pod vahou masy se ještě nedokončený most rozlomil. Vojíní padali do řeky, mnozí se utopili, jiní se chytali za pontony, které již byly nepřitelem postřelovány.

Žádná síla a žádné prostředky nemohly zastaviti tuto bystřinu lidí, která stále prudčeji proudila k mostu. To byla druhá panika a ta způsobila katastrofu. Co se nespasilo plaváním, padlo do rukou nepříteli.

Přechod timocké divise I. výzvy musil takto dopadnouti, neboť nebyl připraven. Vymstilo se, že při rekognoskování místa přechodu nebyl přítomen ženijní důstojník. Taktický a technický průzkum musí se vždy navzájem doplňovati a toho zde nebylo.

Při všem tom timocká divise měla ještě tu nehodu, že toho dne byl právě 74. pěší pluk na nedělní bohoslužbě v Šašincích. Po bohoslužbách měl se stáhnouti do nových ubytovacích míst. Jakmile se velitel pluku dozvěděl o přechodu Srbů a o ústupu domobraneckého praporu, rozhodl se samostatně a bez rozkazu vyraziti s plukem ve směru místa přechodu. Podařilo se mu zdržeti nástup Srbů, dokud nedorazila 29. pěší divise. Ta pak svými energickými útoky zničila 13. p. pluk, který se shodou okolností ocitl v zoufalé situaci.

Konečně divise vyplnila i takto svou úlohu, svedla pozornost nepřitele od I. armády na sebe a zdržela 29. p. divisi od provedení původního plánu.

Zatím co timocká divise I. výzvy za těžkých okolností nešťastně bojovala, I. armáda se opevňovala v dobytém předmostí. Její jezdeckto dosáhlo dotyku s nepřítelem v čáře Nikinci—Budjanovci—Mihaljevci jezdeckou divisi a v prostoru Boljevci kombinovanou brigádou. Síla nepřitele před jezdeckou divisi byla odhadována na 2 pěší pluky, 3—4 baterie a 3 eskadrony, před brigádou na 1½ pěšího pluku, 2 baterie a něco jezdeckta.

Na ostatních frontách byl zatím klid. To umožnilo vrchnímu velitelství přivedení dunajské divise II. výzvy za I. armádu do prostoru Obrenovac.

Na rakouské straně polovina 7. pěší divise s domobraneckými jednotkami zdržovala postup srbských vojsk ve Srěmu, zatím co 29. pěší divise postupovala 8. září od Šašinců směrem k frontě Platičevo—Budjanovci a zatlačila přední jednotky srbské jezdecké divise na čáru Tovarnik—Platičevo. Jezdecká brigáda ustoupila pod tlakem 7. divise k Progaru.

V noci s 8. na 9. září zahájil Potiorek ofensivu přes Zvornik směrem na Valjevo. Přes Drinu přešly 4., 5. a 14. horskou brigádou.

Srbské vrchní velitelství pokládalo tento ofensivní pokus Rakusanů jen za manévr, jímž má býti jeho ofensiva ve Srěmu paralysována, a proto schválilo další ofensivní postup generála Bojoviće. Přece však dunajskou divisi II. výzvy, určenou původně k zesílení I. armády, rychle přesunulo za III. armádu do prostoru Pecka.

I. armáda dosáhla 10. září takofka bez boje čáry Leje—Bogarsko polje—Blatena hunka—Ugrinovci—Karlović—Tovarnik—Grabovci. Jezdecká divise prováděla průzkum ve směru Ruma—Indija, brigáda ve směru Zemuň. Jezdecká brigáda se během postupu zmocnila vesnice Vojky a přerušila železniční trať Indija—Zemuň mezi Starou a Novou Pazovou. Přenocovala ve vesnici Vojka. Jez-

decká divise se zmocnila vesnic Budjanovci—Pečinci—Sibač a zůstala v nich do večera.

Generál Bojović žádal pro další postup posilu. Vrchní velitelství mu sice zase další postup schválilo, připomenulo však, že posilu dostati nemůže, a radilo mu, aby se solidně opřel o Sávu.

Obě divise pokračovaly 11. září v postupu; dunajská divise se zmocnila N. Pazové a připravovala útok na St. Pazovou. Šumadijská obsadila vesnice Jarak a Budjanovci, které předtím nepřítel vzal jezdecké divisi. Jezdecká divise s kombinovanou jezdeckou brigádou udržovaly těsné spojení mezi oběma divisemi.

Generál Kraus choval se toho dne obranně, dokud nedostal náležité a již ohlášené posily.

Zatím nastala na frontě III. armády velmi vážná situace. Rakusané útočili skoro na celé frontě moravské divise 2., 4., 5., 13., 11., 12. horskou brigádou a 50. honvédskou divisi se značným úspěchem. Vrchní velitelství musilo se rozhodnouti k soustředění veškerých sil k západu. Nejdříve nařídilo, aby se vrátila dunajská divise I. výzvy na jižní břeh a brzo poté i šumadijská divise I. výzvy.

Ústup obou divisi se děl pod ochranou jezdeckta a nebyl celkem rušen od nepřítele. V noci s 12. na 13. září byla dunajská divise celá na jižním břehu a šumadijská divise s jezdecktem v noci s 13. na 14. září tak, že 14. září ve 2 hodiny v noci nebylo ani jedné srbské jednotky ve Srěmu.

Pokus o srbskou ofensivu v září roku 1914 selhal tedy dříve, než mohla I. armáda vyvinouti akci většího slohu.

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ

Mjr. gšt. Ladislav Preininger:

Generál H. E. Rozet zemřel.

Z Francie došla nedávno překvapující zpráva o úmrtí známého a u nás oblíbeného bývalého významného člena francouzské vojenské mise, brigádního generála H. E. Rozeta. Zemřel náhle v Paříži v nemocnici Val de Grace ve věku 56 let dne 14. srpna t. r., kdy byl právě na dovolené ve Francii. Byl totiž od prosince r. 1927 francouzským vojenským attaché v Bělehradě.

Generál Rozet po celou dobu svého služebního přidělení v Československu (únor 1919 až září 1925) byl v čele 3. (operačního) oddělení našeho hlavního štábu a pro jeho aktivnost a vysokou inteligenci možno ho klásti za vzor důstojníka a zvláště důstojníka generálního štábu.

Vojenské rozhledy roč. V. (1924), str. 462, uveřejnily při příležitosti padesátých narozenin jeho životopis, z něhož je zajímavé sledovati krásnou a možno říci i šťastnou jeho kariéru, bohužel tak náhle a násilně přerušenu. Měl vždy zaměstnání a přidělení skutečně hodná důstojníka vysoké kvality a inteligence, jíž možno dosáhnouti jen velickou osobní pracovitostí a neúmornou pílí.

Původně příslušník elitního sboru alpských myslivců, absolvoval v r. 1895 skvěle válečnou školu v Paříži. V době svého přidělení u 16. armádního sboru (Montpellier) využil příležitosti a studoval soukromě práva na tamní universitě.